Отже, допустимість обмеження конституційних прав і свобод людини в умовах воєнного стану визначається дотриманням низки ключових принципів, зокрема законності, тимчасовості, правової визначеності, необхідності, пропорційності та наявності легітимної мети. Запровадження воєнного стану не надає державі необмежених повноважень щодо втручання у сферу прав людини та не може виправдовувати свавільне звуження їхнього змісту. Застосування спеціального правового режиму має ґрунтуватися на пошуку рівноваги між забезпеченням національної оборони та дотриманням людської гідності, належним здійсненням правосуддя й збереженням основоположних гарантій прав і свобод. Таким чином, навіть за умов збройної агресії Конституція України залишається визначальним правовим орієнтиром для оцінювання правомірності дій держави. Відповідно, будь-яке обмеження прав людини повинно мати належне правове обґрунтування, бути об'єктивно необхідним і відповідати рівню загрози, для подолання якої воно запроваджується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397

4. Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024. URL: https://ccu.gov.ua/node/17473

5. International Covenant on Civil and Political Rights. United Nations, 1966. Article 4. URL: https://www.ohchr.org/

6. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Article 15. URL: https://www.echr.coe.int/

Грибан В.С.
Науковий керівник: Кучменко Віталій Олександрович
доктор наук з державного управління,кандидат економічних наук, доцент,
Державного університету «Житомирська політехніка»

ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВИ ТЕРОРИСТИЧНОЮ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТА ЮРИДИЧНИХ НАСЛІДКІВ У ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Визнання держави терористичною порушує питання про здатність правової політики перетворювати політичну оцінку на дієвий механізм захисту національної безпеки. Для України принциповим є визначення додаткового юридичного значення такого статусу за наявності законодавства, яке вже допускає санкції за загрози суверенітету та сприяння терористичній діяльності. Мета дослідження – встановити співвідношення цього визнання із санкційними рішеннями та міжнародно-правовою відповідальністю, обґрунтувати напрями вдосконалення відповідного регулювання. Застосовано формально-юридичний і порівняльно-правовий методи.

В українському праві поняття «держава-терорист» має нормативне закріплення. Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX охоплює ним державу, яка вчиняє терористичні акти або акти міжнародного тероризму відкрито, використовуючи власні збройні сили чи інші збройні формування, або приховано, через формування, що діють від її імені та/або в її інтересах [1, ст. 1]. Отже, дослідницька проблема полягає у співвідношенні нормативного визначення та механізмів реалізації його наслідків. Саме визначення ще не встановлює порядку застосування кожного конкретного обмеження.

Порівняльний матеріал дає резолюція Європейського парламенту від 23 листопада 2022 року. У пункті 2 росію визнано державою – спонсором тероризму та державою, що використовує засоби тероризму. Пункт 4 містить заклик розробити правову систему Європейського Союзу для відповідного визначення держав [2, п. 2, 4]. Цей приклад показує необхідність розрізняти політичне визнання та юридичну процедуру його реалізації. Резолюцію не слід ототожнювати з актом, який самостійно запроваджує конкретні обов'язкові санкції. Висновок стосується змісту документа 2022 року, а не незмінності правового регулювання Європейського Союзу.

Інший підхід представлено в американській моделі. У доповіді Дослідницької служби Конгресу США 2018 року розглянуто законодавчі повноваження Державного секретаря визначати уряди, які неодноразово підтримували акти міжнародного тероризму. Таке визначення пов'язується з обмеженнями допомоги, постачання озброєнь та експорту відповідних товарів і технологій [3, с. 2-3]. Цей історико-правовий приклад використовується для аналізу конструкції механізму, а не для опису актуального переліку держав. Його значення для України полягає у нормативному зв'язку між критеріями визначення, компетенцією органу та обмежувальними заходами.

Поняття «держава-терорист» і «держава – спонсор тероризму» не варто автоматично вважати тотожними. Перше у наведеному українському визначенні стосується вчинення актів, друге в дослідженій американській моделі – неодноразової підтримки таких актів. Натомість міжнародно-правова відповідальність держави ґрунтується на юридичних умовах, які не зводяться до її найменування. За статтею 2 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння необхідні приписування поведінки державі та порушення її міжнародного зобов'язання. Стаття 31 передбачає повне відшкодування спричиненої шкоди [4, ст. 2, 31]. Статті не є міжнародним договором; тут вони використовуються як систематизація правил відповідальності. Визнання певного статусу не замінює встановлення цих умов.

Закон України «Про санкції» дозволяє обмежувальні заходи щодо іноземної держави та пов'язує підстави їх застосування, зокрема, із загрозами національній безпеці та сприянням терористичній діяльності [5, ст. 1, 3]. Тому попереднє визнання держави терористичною не є універсальною необхідною умовою санкцій. Звідси випливає питання про додаткову функцію такого статусу: якщо фактичні підстави вже дозволяють реагувати, окрема кваліфікація має забезпечувати узгодженість рішень і координацію з партнерами, а не дублювати наявне регулювання.

Водночас статус не підміняє встановленої процедури. Для передбачених законом секторальних санкцій щодо іноземної держави рішення Ради національної безпеки і оборони України вводиться в дію указом Президента України та затверджується постановою Верховної Ради України протягом 48 годин від видання указу [5, ст. 5]. Визнання держави терористичною не означає автоматичного блокування всіх пов'язаних із нею активів. Блокування активів і їх стягнення в дохід держави становлять різні санкції; останнє потребує судового рішення за спеціальною процедурою [5, ст. 4, 5, 5-1]. Таким чином, політична оцінка, санкційне рішення та майнові наслідки потребують окремого юридичного обґрунтування.

Для вдосконалення правової політики пропонується модель, у якій визнання держави терористичною зумовлює обов'язковий розгляд питання про визначений законом комплекс санкцій. Воно не повинно автоматично запускати всі можливі обмеження. Доцільно передбачити строк підготовки санкційних пропозицій, відповідальний орган і обов'язок мотивувати відмову від додаткових заходів або висновок про достатність уже чинних. Це надасть статусу процедурного значення, зберігши оцінювання необхідності кожної санкції.

Критерії визнання та матеріали, на яких воно ґрунтується, мають давати змогу відрізнити безпосереднє вчинення актів від їх підтримки. Доцільно встановити вимоги до опису конкретних діянь, джерел відомостей і зв'язку виконавців із державою. Публічна мотивація

рішення має викладатися настільки повно, наскільки це сумісно із захистом інформації. Такий підхід забезпечуватиме перевірюваність аргументації та полегшуватиме обмін доказовими матеріалами з іноземними партнерами. Саме міжнародна координація потребує перекладу національної політичної оцінки мовою юридичних підстав, прийнятних у відповідних правопорядках.

Окремі гарантії потрібні під час переходу від оцінки держави до обмежень щодо фізичних і юридичних осіб. Пропонується вимагати обґрунтування індивідуального зв'язку особи з відповідною діяльністю; громадянство або походження самі по собі не повинні підміняти таке обґрунтування. Слід забезпечити судове оскарження персональних обмежень, періодичний перегляд їх необхідності та законодавчо визначені гуманітарні винятки. Це авторські пропозиції щодо бажаного регулювання, а не твердження про вже запроваджений єдиний режим.

Отже, самостійне значення статусу держави-терориста доцільно пов'язувати з обов'язком компетентних органів ухвалити мотивоване рішення про подальші санкційні заходи. Така модель поєднує політичне визнання з правовою дією без автоматичної колективної відповідальності та без підміни міжнародного доказування. Для України пріоритетом є узгодження нормативної кваліфікації з наявною санкційною процедурою, прозорими критеріями та міжнародною координацією. Практична цінність визнання визначатиметься додатковими законними заходами, які воно забезпечує, а не лише зміною політичної термінології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 № 2265-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20 (дата звернення: 07.10.2026).

2. European Parliament resolution of 23 November 2022 on recognising the russian federation as a state sponsor of terrorism (2022/2896(RSP)). Official Journal of the European Union. 2023. C 167. P. 18–24. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52022IP0405 (дата звернення: 07.10.2026).

3. Rennack D. E. State Sponsors of Acts of International Terrorism–Legislative Parameters: In Brief. Congressional Research Service. R43835. Updated November 30, 2018. 9 p. URL: https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF(дата звернення: 07.10.2026).

4. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. International Law Commission. 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/(дата звернення: 07.10.2026).

5. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18 (дата звернення: 07.10.2026).